

A sokszorhasználatos avagy örökpilula: a pilula perpetua

Dobson Szabolcs, 2015. 01. 18.

A segesvári patikamúzeum egyik patikaedényén a *Pilulae Perpetuae* felirat olvasható (1. ábra).

Talán sokan elsétáltak már mellette úgy, hogy figyelemre sem méltatták, de mi álljunk meg egy pillanatra, mert itt egy egyedülálló nyugat-európai farmakoterápiás különlegesség hazai emlékével nézünk szembe.

1. ábra: A *Pilula perpetua* tégelye a segesvári patikamúzeum gyűjteményében

Antimon-tartalmú anyagokat különböző kultúrákban az ókortól kezdve már évezredek óta használnak kozmetikumként és gyógyszerekben. A középkorban panaceaként is tekintettek rá. A XVII. XVIII. században elterjedté váltak a fém antimonból készült csészék/poharak, amelyekből bort fogyasztva hánytató, hashajtó, izzasztó hatást reméltek a beoldódó antimon révén (1). A XX. században antimon vegyületeket (pl. nátrium-antimon-tartarátot, nátrium-antimon-glükonátot) használtak a schistosomiasis és a leishmaniasis ellen (2).

Magyarországon a fém antimon (antimon crudum) már az 1745-ben kiadott *Taxa Posoniensis*-ben (Pozsonyi taxában) is szerepel. Magyar neve piskolc, illetve korabeli írásmód szerint piskoltz (3).

A Pilula Perpetua nem volt más, mint fém antimonból készült golyócska, amelyről a XVIII. – XIX. században úgy vélték, hashajtó hatású, és mivel lényegében bomlatlanul távozott a tápcsatornából, adta magát a lehetőség, hogy az éjjeliedényből kihalászva és lemosva, újra és újra hasznosítsák, bármennyi betegnél. Innen származik a neve, a pilula perpetua, azaz örökpilula, angol nevén everlasting pill (4).

A per os szervezetbe juttatott antimon valóban lehet gastrotoxikus hatású. Már 0,529 mg/kg antimon is hánytató hatást válthat ki. Egy esetben, egy 1928-as publikáció szerint 70 személy lett rosszul (gyomorfájdalom, kólika, hányinger, hányás), miután olyan limonádét ittak, amely 0,013% antimont tartalmazott, amely a limonádé tárolására szolgáló, 2,88% antimon-trioxidot tartalmazó tartóedényből oldódott ki egy éjszakányi tárolás után. Becslések szerint 300 ml limonádé 36 mg antimont tartalmazott (0,5 mg/kg 70 kg-os felnőttre számolva) (2).

A pilula perpetua hatásosságáról nem maradtak fent adatok.

Hivatkozások

1. *McCallum, R. I.*: Observations upon antimony. Proc. Roy. Soc. Med. 70, 756-763 (1977).
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1543508/pdf/procrsmed00089-0012.pdf>
2. *Sunsar, S.; Chakravarty, J.*: Antimony toxicity. Int. J. Environ. Res. Public Health 7, 4267-4277 (2010). <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3037053/pdf/ijerph-07-04267.pdf>
3. Taxa Pharmaceutica Posoniensis. A Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság reprint kiadása (2009).
<http://www.gyogyszeresztortenet.hu/wp-content/uploads/2013/08/Taxa-Pharmaceutica-Posoniensis.pdf>
4. Speculum 36 (1962).
https://digitised-collections.unimelb.edu.au/bitstream/handle/11343/24183/275555_UDS2010713-167.pdf